

розрахунки необхідного нарощування виробничої потужності впродовж періоду на який складено виробничу програму [1, с. 85].

Отже, можна зробити висновок, що обґрунтованості виробничої програми є важливим елементом успішного функціонування підприємств. Тому на підприємствах повинна проводитися робота, яка б дала змогу покращити аналіз виробничої програми, що значно покращить роботу даних підприємств.

Література

1. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Навч. посібник для студ. ВНЗ. – 2-е вид. – К.: Каравела, 2005. – 586 с.
2. Орлов О.О. Планування діяльності промислового підприємства: Підручник. – К.: Скарби, 2002. – 336 с.
3. Тарасюк Г.М. Планування діяльності підприємства: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2004. – 266 с.
4. Кафка С.М. Необхідність аналізу для цілей управління підприємством: Навч. посібник. – Львів: Світ, 2005. – 372 с.

УДК 336.22

Аспір. С.Г. Шевченко¹ – НЛТУ України, м. Львів

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД У ТЕОРІЇ ГРОШЕЙ

Висвітлено функціональний підхід до теорії грошей через призму економічних поглядів різних наукових шкіл та напрямів, подано його інтерпретацію в умовах сучасних грошових систем. Визначено особливості сучасного бачення функцій грошей.

Post-graduate S.G. Shewchenko – NUFWT of Ukraine, L'viv

Functional approach in theory of money

Functional approach in money theory is covered from point of view of different economic schools, and its interpretation for modern money systems is given. Peculiarities of modern view on functions of money are considered.

Гроші та грошова проблематика пронизують усі сфери соціального життя і є невід'ємними атрибутами існування сучасної цивілізації. Оцінка усіх сфер не тільки економічної діяльності, а й самого буття людини у сучасній цивілізації здійснюється через використання грошей. Г. Зіммель вважав, що єдиним мірилом свободи є гроші, які самим своїм дотиком нищать природу речей і природу людини [1, с. 18]. Проекція грошей на всі види людської діяльності та соціальні інститути підносять їх значення до рівня загальності, що є значно ширшим, ніж тільки технічне забезпечення товарно-обмінних процесів.

Дослідження природи і суті грошей постійно супроводжувало весь розвиток людства і виходило за межі тільки монетарної проблематики [1-9]. Серед множини підходів, які пропонують представники різних шкіл і напрямів для окреслення суті і економічної природи грошей, зрештою у світлі сучасних підходів економічної науки з огляду на переміщення акцентів від описової економічної науки, до аналітичної економії ("економікс"), на наш погляд, виправданим буде функціональний підхід до вивчення грошей, розкриття якого і стало завданням цієї роботи.

¹ Наук. керівник: доц. Я.В. Кульчицький, канд. екон. наук – НЛТУ України

Спроможність виконувати властиві грошам функції є основною ознакою грошей. Будь-який матеріальний носій загальновизнаних функцій можна визначити як гроші. У сучасній літературі поширені способи визначення природи грошей шляхом виділення їх функціональних властивостей: "... гроші – це засіб оплати товарів та послуг, засіб вимірювання вартості, а також засіб збереження вартості" [2, с. 13]. А. Чухно справедливо підкреслює, що функція є специфічним виявом суті економічної категорії (в цьому випадку грошей), суть категорії та її функції є взаємопов'язаною єдністю. Зміна суті зумовлює модифікацію функцій і навпаки. Тому великою помилкою є не помічати, що сучасні гроші характеризують якісно новий етап їх еволюції, вони мають якісно нові риси у своїй природі і у суті, відповідно у функціях їх основу становить рух позичкового капіталу, якісно нове явище порівняно з таким специфічним грошовим товаром, як золото. Ця обставина позначилася і на розвитку функцій сучасних грошей [3, с. 35].

У сучасних умовах економічні зв'язки, які обслуговують гроші, набувають дедалі складніших видів і форм у межах як національної, так і світової економіки. У процесі історичного розвитку грошей за ними закріпилися загальновизнані функції. У сучасній західній економічній думці застосовують позитивістський підхід до визначення функцій грошей і віддають пріоритет таким функціям, які мають універсальний характер, а саме: засіб обігу, засіб платежу, засіб нагромадження або збереження вартості [2, с. 27].

Специфічний характер кожної функції грошей пов'язаний з тими особливостями, які є на кожному етапі товарно-грошових відносин і характеризують певну грань суті грошей. Під час визначення ієрархії функцій грошей та їх видів постійно точиться дискусія, зумовлена концептуальними розбіжностями. Так, Дж. Кейнс надавав перевагу функції, пов'язаній зі збереженням вартості [4]. У той час як у простій кількісній теорії пріоритет визнавали за функцією засобу обігу [5, с. 20-21].

Дж. Кейнс будував свою теорію, виходячи з постулату, що ліквідність є основною властивістю грошей. І. Фішер у своїй теорії розглядав гроші тільки як засіб обігу. За таких умов збільшення кількості грошей пропорційно впливає на збільшення попиту на товари.

У реальній економіці зростання кількості грошей супроводжується процесами їх заощадження та інвестування, що деформує результати простої кількісної теорії. Прихильники кембріджського напрямку в монетарній теорії на чолі з А. Маршаллом зосередили свою увагу на функціях обігу і нагромадження. Подібний підхід дав змогу проаналізувати механізм нагромадження грошей і побудувати теорію попиту на касові залишки.

Такий погляд на гроші, як на потік, насамперед відображає відірваність їх від властивості виступати в ролі запасу. Економічні системи в такому усиченому вигляді мають право на існування як об'єкт аналізу, проте в реальній економіці такі "неповноцінні гроші" неспроможні повноцінно функціонувати.

Функція заощадження у сучасних економічних системах виконує надзвичайно важливу роль, створюючи можливості для розвитку економічних систем. Інвестиції у сучасній економіці, які стають можливими завдяки функ-

ції заощадження та нагромадження грошей, є основним стимулом для розвитку економіки. Кредитна діяльність банківської системи також переважно ґрунтується на функціях заощадження та нагромадження. Тому надавати переваги функціям міри вартості та засобів обігу було можна в економіці, для якої характерне натуральне господарство, де практично весь надлишковий продукт споживається в економічному циклі.

Сучасна економіка характерна саме тим, що дедалі більша частина доходу використовується через механізм нагромадження. Випавши з обігу, гроші не втрачають своєї вартості. Суть заощадження полягає у вилученні грошей з обігу. Функція міри вартості є визначальною в марксистській теорії, а всі інші є похідними і тільки доповнюють й обслуговують товарообмін. В українській економічній літературі за грішми поряд з функцією міри вартості визначалися інші функції, а саме: засіб обігу, засіб платежу, засіб нагромадження, світові гроші.

Функцію міри вартості у сучасній економічній літературі розглядають як данину марксистській традиції. Практично вся марксистська монетарна теорія побудована на використанні категорії вартості. Суть грошей як міри вартості полягає в їх здатності вимірювати вартість усіх товарів і виступати посередником під час встановлення ціни.

В умовах безпосереднього обміну товару на монетарні метали функція міри вартості перебувала на поверхні товарообмінних процесів, які поступово еволюціонували. Вимір вартості товарів відбувається шляхом зіставлення з реальним товаром, який виконує роль загального еквіваленту. З розвитком товарно-грошових відносин у виконанні функції міри вартості монетарні метали спочатку замінили розмінні на золото, банкноти, потім паперові гроші.

Паперові гроші, виконуючи функцію міри вартості, переважно втрачають безпосередній зв'язок з товарними еквівалентами і набувають ідеального характеру. Спроможність сучасних грошей виконувати функцію міри вартості переважно пов'язують із запереченням товарного обміну на підставі їх власної вартості [6, с. 62]. Зазначимо, що у західній економічній літературі функція міри вартості втратила своє поширення – тут для виміру і зіставлення товарів переважно використовують категорію ціни.

Функцію грошей як засобу обігу визнають практично представники всіх напрямів економічної думки. Роль грошей розглядають як посередницьку в обміні товарів за протилежно спрямованого руху товарів і платіжних засобів. Дедалі вищий рівень спеціалізації та кооперації у сучасній економіці, що пов'язана з чимраз більшим територіальним та касовим розмежуванням виробників і споживачів, підвищує роль грошей як засобу обігу. У деяких випадках функцію засобу обігу ототожнюють зі звичайним технічним інструментом, який забезпечує обмін товарів. В інших випадках намагаються знайти певні глибинні соціально-економічні процеси, які ця функція опосередковує.

Одностайне визнання функції грошей як засобу обігу пов'язане з тим, що її можуть виконувати золото і паперові гроші та новітні електронні носії інформації. Функція засобу платежу пов'язана зі зустрічним рухом товарів і платіжних засобів, коли здійснення платежу та його отримання відокремлене в

часі, тобто продавець виступає кредитором, а покупець – його боржником. У сучасній ринковій економіці суспільне виробництво дедалі більше супроводжується десинхронізацією процесу виробництва товару та його споживання, що супроводжується розвитком різноманітних форм кредитування та оплати.

Сучасна економічна діяльність тісно пов'язана з використанням банків, векселів, чеків, частка яких у платіжному обігу постійно збільшується. Розвиток кредитних грошей у здійсненні функцій платежу також пов'язаний з процесами акціонування, концентрації виробництва та розвитку монополій. В окремих випадках функція засобу платежу розглядається у контексті рахункових одиниць та технічних інструментів товарообмінних процесів.

Функція нагромадження або збереження вартості є однією з найважливіших у забезпеченні розвитку сучасних економічних систем. У марксистській концепції функція нагромадження переважно розглядається у зв'язку з абстрактною вартістю та процесами тезаврації. У сучасній ринковій економіці основний аспект функції нагромадження пов'язується з інвестуванням. Процес нагромадження здійснюється самими учасниками економічної діяльності або опосередкований кредитними закладами і забезпечує інвестиції, які є основою економічного зростання. Серед різноманітних сучасних інструментів нагромадження тільки гроші володіють абсолютною ліквідністю і можуть бути використані в будь-яких напрямках господарської діяльності.

Розвиток інститутів фінансових посередників пов'язаний з використанням різноманітних каналів нагромадження та проходження коштів, що є характерною ознакою ринкової економіки. Світові гроші пов'язані з міжнародним розподілом праці у сфері виробництва товарів та надання послуг. Проте, певна частина вчених-економістів заперечує самостійне виділення цієї функції, оскільки вона не втілює у своїй сутності нічого нового порівняно з національними грошми, деякі з них виходять на міжнародну арену і безпосередньо виконують роль світових грошей.

Роль світових грошей виконувало золото, але поступово вона переходила від англійського фунта стерлінгів до американського долара. У подальшому конкуренцію національним валютам склали міжнародні розрахункові одиниці CDR, ЕКЮ, а у сучасних умовах – Євро. У міжнародній економічній діяльності однією з найбільш актуальних проблем є встановлення ціни однієї національної валюти відносно іншої або їх курсів. Проблема курсоутворення є однією з центральних функцій світових грошей, що впливає на динаміку експортно-імпортних операцій.

Таким чином, природа повноцінних грошей базувалася на обміні товарів, опосередкованих металевими грошми, які також мали товарну природу і власну товарну вартість. У сучасних ринкових економіках гроші мають кредитну природу, проте розвиток суспільних відносин, які постійно еволюціонують, перетворюють кредитні гроші на знаки вартості. Суть грошей полягає в їх суспільному характері, що впливає з тих відносин, які вони опосередковують. У теоретичних концепціях щодо суті грошей спостерігається розмежування та розбіжності стосовно використання категорії вартості, оскільки сучасні ринкові підходи до суті грошей пов'язані з відмовою від вартісних категорій.

Спроможність виконувати властиві грошам функції визнається основною ознакою сучасних грошей; будь-який матеріальний носій функцій грошей можна визнати як гроші. Традиційно в українській економічній літературі за гроші визнаються функції: міра вартості, засіб платежу, засіб нагромадження, світові гроші. Проте в економічній теорії основна увага зосереджується на функціях засобу платежу, засобу обігу та засобу нагромадження, що пов'язано з домінуванням позитивістського підходу в наукових дослідженнях.

Перспективою подальших досліджень можуть виступити особливості реалізації функцій грошей у перехідних економічних системах.

Література

1. Зіммель Р. Філософія грошей. – К.: Знання, 1996. – 184 с.
2. Долан Э.Дж., Кэмпбелл К.Д., Кэмпбелл Р.Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика. – М.-Л.: Нева, 1991. – С. 13-27.
3. Чухно А. Введение// В кн.: Деньги. – К.: Украина, 1997. – 354 с.
4. Кэйнс Дж.М. Трактат о денежной реформе. – М.: Наука, 1925. – 346 с.
5. Фишер И. Покупательная сила денег. Ее определение и отношение к кредиту, процентам и кризисам. – М.: Наука, 1925. – С. 20-21.
6. Грищенко А. Гроші: виникнення, сутність функцій та агрегати// Економіка України, 1999, № 2. – С. 62.
7. Жуков Е.Ф. Деньги, кредит, банки. – М.: Наука, 1999. – 364 с.
8. Федоренко В.М., Федоренко А.В. Денежное обращение и кредит капиталистических стран. – К.: Знання, 2001. – 368 с.
9. Фридмен М. Если бы деньги заговорили... – М.: Дело, 1998. – 422 с.
10. Гальчинський А. Теорія грошей. – К.: Основи, 1998. – 364 с.

УДК 336.22:339.7

Б.А. Карпінський¹, канд. екон. наук;
Н.С. Залуцька – Львівська ДФА

ВПЛИВ СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Наведено основні недоліки функціонування податку на додану вартість, визначено проблемні аспекти у його адмініструванні, які впливають на розвиток регіонів, а також запропоновано напрями щодо подолання негативних тенденцій справляння податку на додану вартість.

Ключові слова: податок на додану вартість, податок на споживання, валовий регіональний продукт, ставка податку на додану вартість.

B.A. Karpinsky; N.S. Zalutska – L'viv state financial academy

The influence of value-added tax collection system on the development of regions

There are main disadvantages of value-added tax function, the problem aspects of its collecting are determined, which influence on the development of regions and also trends of negative conditions crossing in value-added tax collecting are offered.

Keywords: value-added tax, consumer tax, gross region product, value-added tax rate.

Податок на додану вартість (ПДВ) є одним з основних бюджетоутворюючих податків, механізм адміністрування якого потребує перегляду та

¹академік Міжнародної Кадрової Академії – ЛДФА.